

Stanisław PIECHOTA

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych

Sióstr Urszulanek SJK w Pniewach

Pniewy, Polska

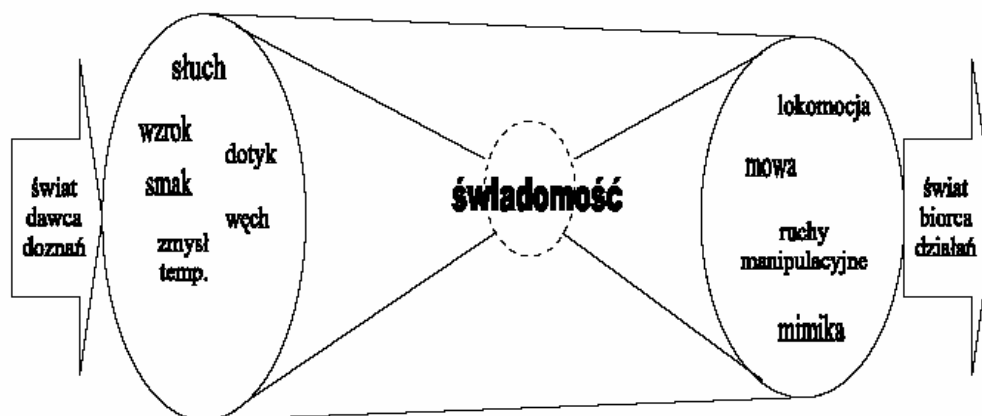
e-mail: stan29@gazeta.pl

NIEWIZUALNE PRZEŻYWANIE KRAJOBRAZU – ROLA DŹWIĘKÓW NATURALNYCH I ANTROPOGENICZNYCH

W dotychczasowej literaturze najczęściej podejmowano badania atrakcyjności wizualnej krajobrazu, uznając ją za niezwykle ważną (Ulrich, 1977) i wpływającą na podejmowanie w krajobrazie aktywności turystyczno-rekreacyjnej (Kowalczyk, 1992). Zagadnienia dźwięku w środowisku są rzadko studiowane – w porównaniu z szeroko zakrojonymi badaniami, poświęconymi fizycznym aspektom dźwięku, takim jak amplituda, czy związane z dźwiękiem problemy psycho-socjologiczne. Estetyczne i komunikacyjne własności dźwięku są raczej lekceważone. Odgłosy płynące ze środowiska, odbierane poprzez zmysły i przetworzone, wpływają na świadomość turysty i w konsekwencji – na jego działanie (ryc.1). Informacje odbierane z krajobrazu warunkują nasze istnienie. Człowiek jest odbiorcą informacji i jej wytwórcą – jest „autonomiczną kroplą” oceanu informacji, a od jakości każdej kropli zależy całość.

Krajobraz dźwiękowy jest indywidualny dla każdego regionu, jest częścią „*ducha miejsca*”. Przemiany elementów krajobrazu dźwiękowego są ważnym wskaźnikiem przekształceń krajobrazu (Bernat, 2001).

Zastosowana przez autora metoda badawcza pokazała szczególną rolę dźwięków naturalnych i antropogenicznych oraz ich przestrzenny i ekologiczny wpływ na środowisko, w którym dany dźwięk jest emitowany. Wyniki badań udowodniły wpływ dźwięku na ocenę krajobrazu wizualnego i interakcje obu tych aspektów. Będąc ważnymi składnikami krajobrazu, muszą one być postrzegane przez człowieka jako jedność, by możliwe było stworzenie pełnej informacji o środowisku.

Ryc.1. Przetwarzanie informacji przez człowieka (tzw. Lejek informacyjny albo Keidla)

Fig.1. Transforming information by man (Lejek informacyjny or Keidla)

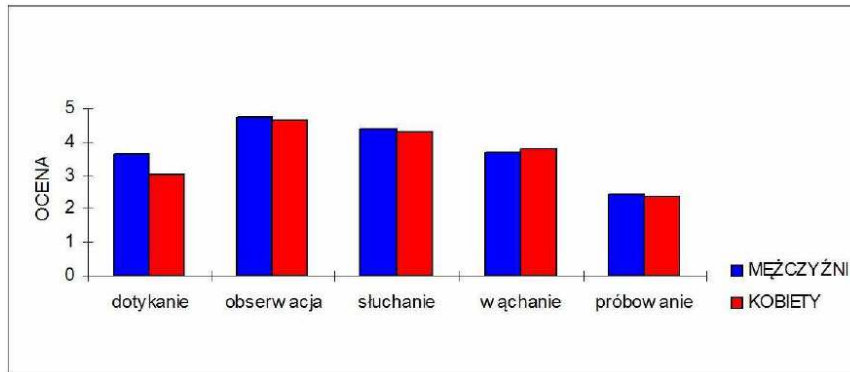
Źródło/Source: Krzymowska-Kostrowicka, 1999

Autor zastosował metodę badawczą polegającą na ocenie poszczególnych typów krajobrazu przez respondentów oraz ocenie tych samych wycinków krajobrazu podczas słuchania nagrań różnych odgłosów krajobrazu. Ankietowanym przedstawiono na slajdach różne typy krajobrazu i dodano podkład dźwiękowy w postaci śpiewu ptaków (odgłos I) i odgłosów antropogenicznych (odgłos II).

Badaniami ankietowymi objęto 227 respondentów w wieku od 19 do 22 lat, reprezentujących dwie grupy (studenci i uczniowie – 82% badanych stanowiły kobiety, a 18% mężczyźni).

Ankietowani zgodnie uznali, że najważniejszym zmysłem w percepcji krajobrazu jest wzrok, dalej słuch, węch, dotyk i smak (ryc.2). Niewielkie różnice w ocenie poszczególnych zmysłów są dowodem na to, jak wielką rolę w postrzeganiu krajobrazu odgrywają dźwięki, zapachy, dotyk czy smak.

Badania przeprowadzono na podstawie poddania ocenie przez respondentów przygotowanego zestawu 10 przeźroczy (fot. A-J), przedstawiających konkretne i dające się zlokalizować fragmenty krajobrazu obszaru badań – Pszczewski Park Krajobrazowy. Wycinki krajobrazów oceniano pod względem ich piękna, różnorodności, naturalności, łatwości w orientacji, bodźcowości oraz bezpieczeństwa i rodzinności. Zastosowano skalę od 0 (ocena najmniej pozytywna) do 5 (ocena najbardziej pozytywna).

Ryc.2. Ważność form w bezpośrednim kontakcie z przyrodą

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Fig.2. The importance of forms when accoutered with nature.

Source: The author's study.

Fot. A. Krajobraz rolny z licznymi zadrzewieniami
Photo A. Rural landscape with bushes

Fot. B. Krajobraz bagienny
Photo B. Swamp lanscape.

Fot. C. Krajobraz wiejski z kapliczką
Photo C. Rural landscape with a chapel.

Fot. D. Krajobraz z kapliczką
Photo D. Landscape with a chapel

Fot. E. Krajobraz wiejski – Pszczew
Photo E. Rural landscape – Pszczew

Fot. F. Krajobraz jeziorny z horyzontem głębokim
Photo F. Lake landscape.

Fot. G. Krajobraz jeziorny
Photo G. Lake landscape.

Fot. H. Krajobraz leśny
Photo H. Forest landscape

Fot. I. Krajobraz dolinny, krzaczasto-szuwarowy
Photo I. Valley landscape – The Obra Valley.

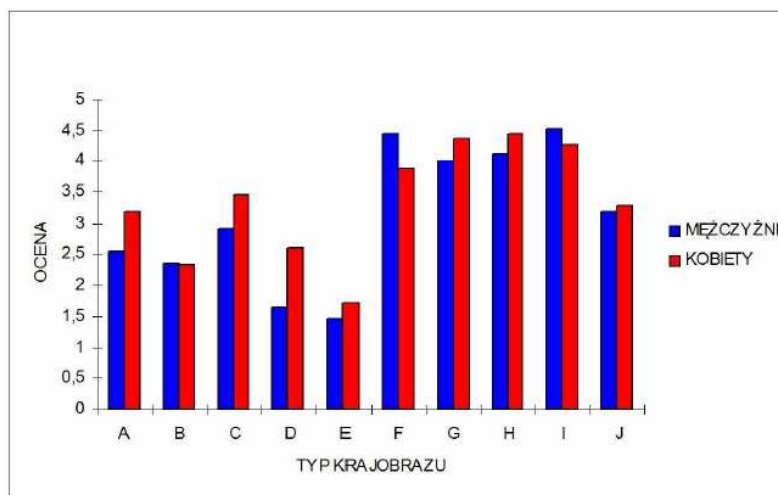

Fot. J. Krajobraz polno-leśny.
Photo J. Rural-forest landscape.

Źródło: Pszczewski Park Krajobrazowy
Source: Pszczewski Landscape Park

Kobiety zdecydowanie preferowały krajobraz leśny (fot. H) i krajobraz jeziorny (fot. G) jako cel swoich wycieczek (ryc.3).

Najniższe oceny uzyskał krajobraz wiejski (przedstawiony na fot. E) oraz krajobraz bagienny (fot. B). Dla mężczyzn krajobrazami preferowanymi były: dolinny, krzaczasto – szuwarowy (fot. I) i jeziorny (fot. F). Najniższe oceny uzyskał krajobraz wiejski (fot. E) oraz krajobraz z kapliczką (fot. D).

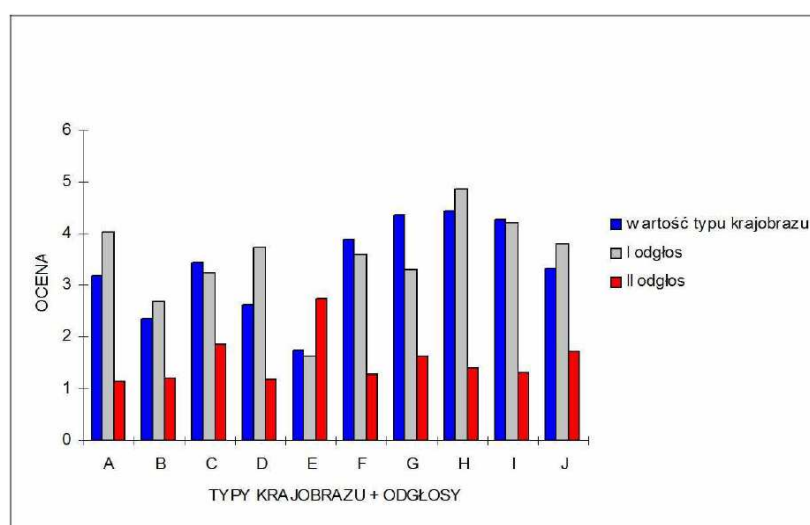

Ryc.3. Jakie miejsce wybrałabyś/wybrałbyś na cel takiej wycieczki?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Fig. 3. Which place would you choose for your trip destination? *Source:* The author's study.

Wpływ bodźców dźwiękowych na percepcję krajobrazu przedstawiają ryc.4a, 4b, 5. Dla celów porównawczych wystawionych ocen uwzględniono także ocenę krajobrazu, wystawioną przy wyborze krajobrazu jako celu potencjalnej wycieczki – ryc.3.

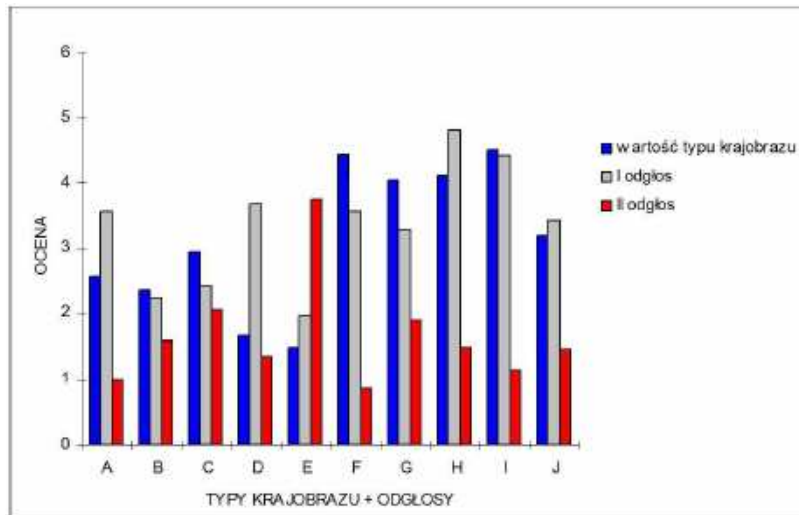
Ryc.4a. Ocena typów krajobrazów po wysłuchaniu odgłosów przyrody i cywilizacji (kobiety).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Fig.4a. The evaluation of landscape types after having listened to the sounds of civilization and nature (women). Source: The author's study.

Po zaprezentowaniu 10 slajdów (100%) z towarzyszeniem efektów dźwiękowych – ocena krajobrazu dokonana przez kobiety w 60 % była wyższa (krajobrazy przedstawione na slajdach A, B, D, E, H, J) niż przy oglądaniu tych samych zdjęć – bez dodania dźwięków. W 50% przyczyną wzrostu atrakcyjności był śpiew ptaków, w 10% (krajobraz zwartej zabudowy wiejskiej) – odgłosy cywilizacji. W 90% dźwięki będące efektem cywilizacji obniżyły atrakcyjność oglądanego krajobrazu, zarówno dla kobiet, jak i dla mężczyzn.

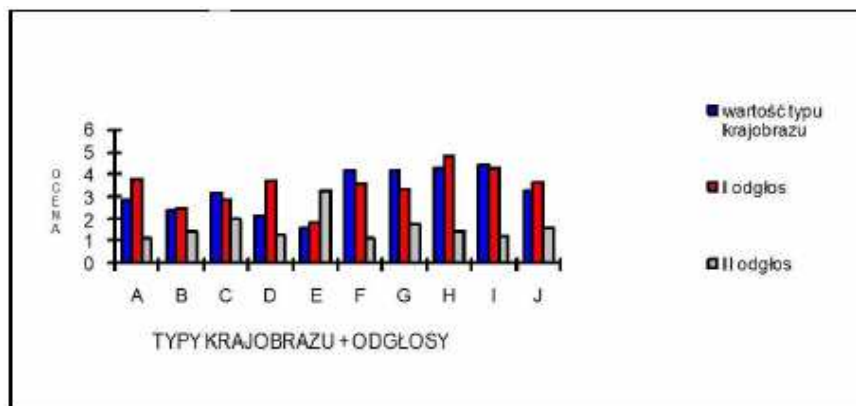
W odczuciu mężczyzn śpiew ptaków podniósł rangę krajobrazu w pięciu przypadkach – slajdy A, D, E, H, J (50% ocenianych krajobrazów). Ciekawa sytuacja nastąpiła w ocenie krajobrazu wiejskiej zabudowy zwartej (slajd E), którego wartość wzrosła po wysłuchaniu odgłosów przyrody i jeszcze bardziej została podwyższona przez odgłosy cywilizacji.

Ryc.4b. Ocena typów krajobrazów po wysłuchaniu odgłosów przyrody i cywilizacji (mężczyźni).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Fig.4b The evaluation of landscape types after having listened to the sounds of civilization and nature (men).Source: The author's study.

Ryc.5. Ocena typów krajobrazów po wysłuchaniu odgłosów przyrody i cywilizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Fig.5. The evaluation of landscapes after having listened to the sounds of nature and civilization.

Source: The author's study.

Zdaniem autora percepcja krajobrazu, jako metoda badawcza XXI wieku, będzie zdobywała coraz więcej zwolenników i dostarczy nowych, interesujących analiz. Przedstawione metody i techniki badawcze mogą budzić pewne wątpliwości,

np. ze względu na liczebność grupy respondentów (brak badań określających, jaką grupę można uznać za reprezentatywną). Również czynniki zewnętrzne, związane z przeprowadzaniem badań, mają olbrzymi wpływ na końcowy efekt; można się zastanawiać – czy miejscem badań dźwiękowych ma być sala koncertowa (ze względu na idealną akustykę), czy raczej powinny być te badania prowadzone w środowisku naturalnym. Pomimo tych wątpliwości i świadomości niepełnego przedstawienia problemu badawczego, jakim jest percepcja krajobrazu, autor widzi potrzebę stosowania wskazanych metod i technik badawczych, przede wszystkim ze względu na ich przejrzystość i dostosowanie do założonych celów.

Wynikające z badań najważniejsze wnioski o charakterze poznawczym i metodycznym zostały przedstawione poniżej:

- dźwięki, obrazy i zapachy są postrzegane jednocześnie i oddziałują na odbiorcę na wiele sposobów, więcej uwagi należy więc poświęcić połączonej zmysłowej percepcji naturalnego krajobrazu;
- zastosowanie różnych metod i technik badawczych, takich jak ankiety, kwestionariusze oraz wykorzystanie przeźroczy i efektów dźwiękowych na jednym obszarze badań – wpływa na wieloaspektową analizę badanego terenu;
- badanie wpływu dźwięków naturalnych i antropogenicznych na postrzeganie krajobrazu pokazało ich wielką rolę w projektowaniu i kształtowaniu środowiska, w tym także nowych miejsc wypoczynku;
- badania prowadzone na zróżnicowanej pod względem wieku, płci, pochodzenia czy zamieszkania grupie respondentów, pozwalają szczegółowo określić potrzeby względem krajobrazu i wykorzystać je przy projektowaniu ścieżek dydaktycznych i szlaków turystycznych tak, by zwiększyć ich atrakcyjność;
- wyniki badań percepcji pozaoptycznej pozwoliły na uzyskanie tą drogą mapy przedstawiającej rzeczywiste preferencje przestrzenne i wymogi względem krajobrazu.

Planując zmiany w środowisku naturalnym, dążąc do ukształtowania jakiegś przestrzeni – nie można zapomnieć o tym, że każda działalność człowieka musi być w stosunku do tej przestrzeni harmonijna. Dysharmonia prowadzi do destrukcji i zniszczenia, harmonia natomiast (właściwy dobór i porządek, jedność i zgodność) – podstawowy element klasycznego piękna wpływa na zachowanie równowagi między człowiekiem a środowiskiem i chroni kulturę ludzkości.

Turystycznemu projektowaniu towarzyszą zazwyczaj emocje związane z konkretnym miejscem i te emocje w sposób określony wpływają na odbiór, na postrzeganie ukształtowanego miejsca przez tych, którzy się w nim znajdują. Percepcja walorów turystyczno-rekreacyjnych krajobrazów przez organizatorów wypoczynku jest z gruntu odmienna niż odbiorców, ponieważ często nie zwracają uwagi na kulturo-

we otoczenie ośrodków wypoczynkowych (Krzymowska-Kostrowicka, 1999). Tego typu problemy powinni wnikliwie rozważać projektanci krajobrazu.

Organizacja wypoczynku powinna być poprzedzona badaniami nad percepcją krajobrazu, a wyniki posłużyłyby na przygotowanie i odpowiedni odbiór oferty turystycznej przez potencjalnych turystów i rekreantów. Badanie postrzegania krajobrazu niewątpliwie stanie się źródłem wiedzy o środowisku przyrodniczym i przyczyni się do uwypuklenia walorów turystycznych danego obszaru.

LITERATURA

- Bernat S., 2001: Ochrona krajobrazów dźwiękowych w parkach krajobrazowych, w: Bezowska G.(red) Park krajobrazowy i co dalej? Problemy Ekologii Krajobrazu –Tom IX. Zakład Gleboznawstwa i Geoekologii Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s.113-120.
- Kowalczyk A., 1992: Metodologia i metodyka percepcji krajobrazu z punktu widzenia potrzeb turystyczno – wypoczynkowych. *Gea*, nr 2, Metody oceny środowiska przyrodniczego, s. 25-33.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1999: Geoekologia turystyki i wypoczynku. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Porteous J.D., Martin J.F. 1985: Soundscape. *Journal of Architectural and Planning Research*, 2(3), s.169-186.
- Ulrich R.S., 1977: Visual landscape preference: amode and application, *Man Environment Systems*, 7(5), s. 279-293.
- Schafer R.M., 1976: *The tuning of the world*. Mc Clelland and Stewart, Toronto.

SUMMARY

NON-VISUAL EXPERIENCE OF LANDSCAPE ROLE OF NATURAL AND HUMAN-GENERATED SOUNDS

In contemporary literature the research, which was most often carried out, was devoted to the visual attractiveness of the landscape due to its significant role (Ulrich, 1977) in influencing the tourist recreation activity within the landscape (Kowalczyk, 1992). However, the issue of sound is rarely studied, compared to wide research devoted to physical aspects of the sound, such as the amplitude, or the psycho-sociological problems connected with sound. The esthetic and communicative qualities of sound are rather neglected.

In geographical, foreign literature (e.g. Porterous et al., 1985) one can come across the notion of "soundscape" which was introduced by Schafer (1976). His notion highlights how wide the information hidden in sounds can be.

The audio landscape is an individual feature of every region; it is a part of the so-called "genius loci". The changes in elements of the audio landscape are an important indicator of landscape transformation (Bernat, 2001).

The research method was based on the evaluation of different types of landscape by respondents who listened to different sounds. The respondents were shown slides with different types of landscape with sounds played in the background. The sounds included birds songs(sound I) and humen-generated sounds(sound II). The research methods used by the author have shown a significant role of the natural and human-generated sounds as well as their spatial and ecological influence on the natural environment in which the sound is produced.

The results of the research have proved that the evaluation of the visual landscape depends on the sound influence. Therefore, the interaction between sound and evaluation, seen as important aspects of the landscape, should be perceived as a unity. In this way full data about the environment can be collected.